

М. Д. Дяченко

професор кафедри освіти та управління навчальним закладом
Класичного приватного університету

І. М. Дяченко

доцент кафедри журналістики та української філології
Класичного приватного університету

Т. А. Романова

старший викладач кафедри спеціальної освіти
Національного університету «Запорізька політехніка»

МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ МЕДІАГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

У статті розкрито сутність понять «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіакомпетентність», висвітлено окремі теоретичні аспекти моделювання процесу розвитку медіаграмотності студентів у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців.

Підкреслюється, що медіаграмотність наразі набуває все більшого значення серед компонентів професійної компетентності студентів – майбутніх фахівців для будь-якої галузі.

Зазначено, що розвиток медіаграмотності майбутніх фахівців ґрунтується на уявленнях про значення і роль компонентів медіакомпетентності й чинники впливу на медіаосвіту в умовах інформаційного суспільства; наукових підходів до впливу медіа на масову свідомість; основних принципів, на яких ґрунтується процес формування медіаграмотності студентів.

Акцентовано на тому, що в сучасних умовах стрімких змін відбувається потужний розвиток соціально-комунікаційних технологій, як одного з чинників формування ринку праці та моделювання освітньої та професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Формування медіаграмотності студентів у сучасному інформаційно-медійному просторі є актуальною проблемою в контексті професійної підготовки.

Звертається увага на те, що створення моделей освітніх процесів, у тому числі – розвитку медіаграмотності студентів – є предметом педагогічного конструювання з дотриманням принципу послідовності переходів від теоретичної моделі до нормативної, а від останньої – до конкретних програм діяльності та принципу відповідності мети, умов, засобів для кожного етапу конструювання.

Виокремлено основні види освітньої діяльності в процесі розвитку медіаграмотності студентів у контексті їхньої професійної підготовки.

***Ключові слова:** вища освіта, електронні ресурси, інформаційно-медійний простір, майбутні фахівці, медіаграмотність, медіакомпетентність, медіаосвіта, моделювання, професійна підготовка.*

Постановка проблеми. У контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів в системі професійної освіти України актуалізується проблема якісної підготовки майбутніх фахівців для всіх сфер. З огляду на загострення інформаційного протистояння та широкого залучення ІКТ (як сучасного супутника економічного та суспільного життя суспільства) для впливу на формування громадської думки та свідомості людей медіаграмотність наразі набуває все більшого значення серед компонентів професійної компетентності студентів – майбутніх фахівців для будь-якої галузі.

У цьому контексті формування та розвитку медіаграмотності майбутніх фахівців ґрунтується на уявленнях про значення і роль компонентів медіакомпетентності й чинники впливу на медіаосвіту в умовах інформаційного суспільства; нау-

кових підходів до впливу медіа на масову свідомість; основних принципів, на яких ґрунтується процес формування медіаграмотності студентів.

Сьогодні формується «медійне» покоління, тому його медіакомпетентність, зокрема медіаграмотність, в умовах глобалізації та інформатизації суспільства набувають особливої актуальності.

Наразі медіакомпетентність перетворюється на основну компетентність людини, оскільки без неї – вже немислиме її існування в інформаційному суспільстві й глобальному світі постійних трансформаційних процесів в економічній, політичній, соціальній, освітній сферах.

У сучасних умовах стрімких змін відбувається потужний розвиток соціально-комунікаційних технологій, що є одним з чинників формування ринку праці та моделювання освітньої та профе-

сійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Формування медіаграмотності студентів в інформаційно-медійному просторі сьогодення – актуальна проблема в контексті професійної підготовки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з порушеної проблеми. Теоретичні аспекти медіаосвіти та методологічні засади формування медіакомпетентності особистості вивчали О. Волошенко, В. Іванов та ін. Окремі аспекти медіаграмотності в контексті медіаосвіти й медіакомпетентності майбутніх фахівців розглядалися в працях Г. Онкович та ін. Попри достатню кількість праць щодо зазначеної проблеми, питання моделювання освітнього процесу в контексті розвитку медіаграмотності майбутніх фахівців, на наш погляд, потребує додаткової уваги.

Мета статті – розкрити сутність понять «медіаграмотність», «медіаосвіта», «медіакомпетентність», висвітлити значення моделювання в процесі розвитку медіаграмотності майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті педагогічного процесу моделювання розглядається як опосередковане практичне чи теоретичне дослідження педагогічного об'єкта, при якому безпосередньо вивчається не сам об'єкт, а деяка допоміжна штучна система, здатна замінювати його у певних відношеннях.

Створення моделей освітніх процесів, у тому числі – розвитку медіаграмотності студентів – є предметом педагогічного конструювання з дотриманням принципу послідовності переходів від теоретичної моделі до нормативної, а від останньої – до конкретних програм діяльності та принципу відповідності мети, умов, засобів для кожного етапу конструювання. Головною перевагою моделювання є можливість охопити систему цілісно.

В освітньому процесі професійної підготовки майбутніх фахівців модель – це відображення певного стану педагогічної реальності, форма передбаченої діяльності, репрезентація майбутньої фахової діяльності сучасних студентів.

Євроінтеграція зумовлює потребу в модернізації освіти, зокрема вищої, спрямованої на досягнення високих освітніх стандартів.

Поняття «компетенція освіти» експлікується як зміщення акценту з накопичування нормативно визначених знань, умінь і навичок до розвитку в студентів здатності практично діяти, застосувати навички й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики (С. Клепка [2, с. 23]).

Загалом, поняття компетентності містить набір знань, навичок і ставлень, що дає змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі або певній діяльності [3, с. 8–9].

Перманентність і швидкість змін у всіх сферах суспільного життя, мозаїчність і візуалізація інформації – характерні ознаки сучасного соціокультурного й інформаційно-медійного простору. Загальні тенденції цивілізаційного розвитку зумовлюють необхідність ефективної реалізації людського потенціалу, що вимагає формування діяльної особистості фахівця, здатного розв'язувати безліч різноманітних нагальних проблем, конструктивно працювати в динамічних умовах життя.

Сучасний фахівець – це «особистість, яка не тільки володіє професійними знаннями та формалізованими навичками, технологічними прийомами в тій або іншій сфері застосування своєї праці, але й здатна нестандартно, творчо, інноваційно мислити, якісно вдосконалювати виробничі, організаційні, управлінські та інші процеси та види трудової діяльності, реконструювати їх за новими принципами, що відповідають вимогам часу» [5, с. 224].

Важливість використання електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх фахівців зумовлена широким діапазоном інформаційно-комунікаційних і технологічних засобів у вищій освіті. Є створення інформаційного освітнього середовища, оскільки ІКТ в освітньому процесі активізують та інтегрують навчальні ресурси (зокрема інфографіку як засіб візуалізації освітнього контенту, засоби презентації навчального матеріалу з мультимедійними ефектами, що сприяє використанню програмного забезпечення для виконання практичних (лабораторних) робіт, створення студентами творчих проєктів, власного інфографічного продукту тощо. З цією метою повністю забезпечується методична й технологічна інфраструктури освітнього процесу; вводяться інноваційні педагогічні технології; забезпечується належна інформаційна та електронна підтримка аудиторної та самостійної роботи студентів у віртуальному інформаційному просторі тощо.

Якісна професійна підготовка (як один з найважливіших чинників впливу на формування особистості фахівця) повинна забезпечувати набуття інтегрованого комплексу знань, умінь і навичок, адже компетентнісний підхід спрямований на приведення у відповідність закладів освіти та потреби ринку праці [8].

Як зазначає Г. Онкович, «впровадження професійно-орієнтованої медіаосвіти, надання здобувачам вищої освіти знань з медіаінформаційної грамотності дозволяє належним чином сформулювати медіакомпетентність для підтримки відповідного рівня майбутньої професійної діяльності» [6].

У сучасних умовах медіаосвіта стала головним пріоритетом освітньої політики в Україні. Під впливом сучасних модернізаційних тенденцій в освіті відбулося спрямування освітнього процесу на формування компетентностей, серед яких важ-

ливу роль відіграє медіакомпетентність, яка забезпечує людині надійне користування інтернет-ресурсами, мас-медіа, інформаційно-комунікаційними та медіа-технологіями, без чого неможливо уявити третє тисячоліття.

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні зазначено, що «медіаосвіта – це частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно-опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія) медіа, з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій» [4].

Медіаосвіта спрямована на підготовку молоді до життя в сучасних інформаційних умовах, до сприймання та розуміння медіаінформації, усвідомлення наслідків її впливу на особистість.

У медіаосвіті частина освітнього процесу, спрямована на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Як уже зазначалося, в Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [4] акцентовано на тому, що завдяки медіаосвіті формується медіакультура особистості, що включає в себе медіаграмотність та медіакомпетентність.

Медіаграмотність – це уміння користуватися інформаційно-комунікативною технікою, виражати себе і спілкуватися за допомогою медіазасобів, успішно здобувати необхідну інформацію, свідомо сприймати і критично тлумачити її, розуміти реальність, сконструйовану медіаджерелами, осмислювати владні стосунки, міфи і типи контролю, які вони культивують [там само].

Слід зауважити, що учні та студенти часто занурюються у віртуальну реальність, яка наповнена як позитивною інформацією, так і негативною, навіть шкідливою. А молодим людям набагато більше, ніж дорослим, подобається мати справу з новими технологіями, і вони більш невимушені в цьому відношенні [9].

Загалом поняття медіакомпетентності трактують як особистісне утворення, що охоплює знання про медіа, вміння та навички їхнього практичного застосування, досвід використання в різних сферах діяльності.

Медіаграмотність тлумачиться в трьох головних аспектах:

1) як світоглядна позиція, спрямована на те, щоб людина була активною та медіаграмотною,

великою мірою здатною до сприйняття, створення, аналізу й оцінки медіатекстів, розуміла соціокультурний та політичний контекст функціонування медіа у сучасному світі, розуміла кодові та репрезентаційні системи, використовувати медіа; а життя такої людини у суспільстві та світі пов'язане з громадянською відповідальністю;

2) як діяльність, яка спрямована на допомогу людям розуміти, створювати і оцінювати культурну значущість аудіовізуальних та друкованих текстів. Медіаграмотний індивідум, яким повинна мати можливість стати кожна людина, здатен аналізувати, оцінювати і створювати друковані та електронні медіатексти;

3) як здатність використовувати, аналізувати, оцінювати і передавати повідомлення у різних формах.

Медіаграмотність є складником медіакультури, якою повинен володіти кожен фахівець у будь-якій галузі, оскільки вона сприяє ефективному цілеспрямованому використанню необхідної адекватної інформації, свідомому аналітичному підходу до її застосування, розвитку критичного мислення, відтак важливим завданням у процесі професійної підготовки формування у студентів медіаграмотності.

Звичайно, одним з найцікавіших і найпотужніших засобів навчання є візуальна комунікація, оскільки зорове сприйняття допомагає сприйняти інформацію швидше й успішніше [10].

Ефективним наочним засобом, який сприяє активізації процесу сприйняття та розуміння інформації, ідей і концепцій, підвищення здатності критично мислити, розвиток організованої ідеї і поліпшене засвоєння інформації є інфографіка. Головними ознаками, що забезпечують ефективність будь-яких методів візуальної комунікації називають: привернення уваги (комунікація має залучати аудиторію); розуміння (комунікація має ефективно передавати знання, сприяти чіткому розумінню інформації); засвоєння (комунікація має надавати знання, що запам'ятовуються, у вигляді інфографіки [8].

Окрім того, електронні освітні ресурси розглядаються як інструменти формування освітнього простору й відносяться до найважливіших компонентів сучасних освітніх систем, оскільки їхнє використання спрямовано на вирішення навчальних, методичних, довідкових, організаційних проблем у процесі навчання суб'єктів пізнання в закладах вищої освіти.

Використання інфографіки у цьому контексті сприяє підвищенню якості навчання. Основною перевагою інформаційної графіки є забезпечення інформаційної насиченості й наочності навчальних матеріалів, апелювання до наявних знань і досвіду користувача. Інфографічні зображення стають посередниками на шляху вибору траекто-

рії сприйняття інформації, роблячи сприйняття – об'ємнішим і всебічним, мислення – глибоким і розвиненим, а навчання – цікавим і результативним.

На думку деяких учених (О. Вовк та Р. Черемський [1]), існують такі види інформаційної графіки: картосхеми (мапи, спрощені таким чином, що містять лише важливу інформацію); графіки; діаграми; схеми (абстрактні, інфографічні таблиці, конкретні); картограми; інфографічні розповіді тощо.

У цьому контексті варто акцентувати на інтеактивності, елементами якої є всі елементи системи, за допомогою яких відбувається взаємодія з іншою системою / людиною (користувачем) [7].

У цей час посилюється перехід від друкованих навчальних видань до електронних мультимедійних засобів навчання, в яких навчальний матеріал представлено у вигляді інфографіки, основними критеріями ефективності.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Під час моделювання процесу розвитку медіаграмотності студентів у контексті їхньої професійної підготовки можна запропонувати такі види освітньої діяльності:

– обговорення фрагментів телепередач, матеріалів з інтернет-видань, сайтів, друкованих ЗМІ;

– порівняння медійних виступів на одну й ту ж тему, висвітлення однієї й тієї події у різних засобах масової інформації;

– «круглі столи» щодо вміння розпізнавати фейки та протистояти маніпуляціям;

– робота в малих групах зі збору різноманітної інформації та підготовки презентації за її результатами;

– «мозковий штурм» при аналізі зібраного матеріалу;

– тренінг «Вплив сучасних ЗМІ на формування громадянської свідомості майбутнього фахівця»;

– студентська дискусія «Чинники розвитку медіаграмотності особистості»;

– побудова текстів за допомогою різних соціально-комунікаційних технологій;

– моделювання професійних ситуацій, пов'язаних з аспектами медіаграмотності тощо.

Отже, моделювання освітнього процесу в контексті професійної підготовки майбутнього фахівця повинно спрямовуватися на формування в нього компетентностей, що визначаються,

насамперед, сумою знань, умінь, навичок та особистісних характеристик, необхідних студентові як майбутньому професіоналу в певній галузі для успішного виконання фахових завдань, у тому числі – й медіакомпетентності та медіаграмотності.

Стаття не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми, що відкриває перспективи для нових досліджень.

Список використаної літератури:

1. Вовк О. В., Черемський Р. А. Інфографіка як ефективний засіб навчання. *Системи обробки інформації*. 2017. № 4(150). С. 199–205.
2. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті : монографія. Полтава : ПОІППО, 2006. 328 с.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ : К.І.С., 2004. 112 с.
4. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. URL: http://ms.detector.media/mediaprosvita/mediaosvita/kontseptsiya_vprovadzhennya_mediaosviti_v_ukraini_nova_redaktsiya.
5. Мачуліна І. І. Особистісно-професійні якості майбутнього фахівця в контексті постмодернізаційних трансформацій. *Соціальні технології*. 2010. №45. С. 222–228.
6. Онкович Г. Професійно-орієнтована медіаосвіта у вищій школі. Вища освіта України. *Теоретичний та науково-методичний часопис*. 2014. № 2 (53). Київ : Вид-во «Педагогічна преса». С. 80–87.
7. Benyon, D. *Designing Interactive Systems: People, Activities, Contexts, Technologies*. Retrived from: <http://books.google.com.ua/books?id=iWe7V kFW0zMC&>.
8. *Graphic Organizers: A Review of Scientifically Based Research / Inspiration Software*. Retrived from: <http://www.inspiration.com/sites/default/files/documents.pdf>.
9. Isohookana-Asunmaa Tytti. *Media education Report*. URL: <http://assembly.coe.int/Main.asp?l-ink=http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc00/EDOC8753.htm> (дата звернення: 02.12.2020).
10. Sless, D. (1981). *Learning and Visual Communication*. New York-Toronto : Croom Helm London John Wiley & Sons, 208 p.

Diachenko M. D., Diachenko I. M., Romanova T. A. Modeling of the educational process of students media literacy development: theoretical aspect

The article reveals the essence of the concepts of «media literacy», «media education», «media competence», highlights some theoretical aspects of modeling the process of developing media literacy of students in the training of future professionals.

It is emphasized that media literacy is now becoming increasingly important among the components of professional competence of students – future professionals in any field. It is noted that the development of media literacy of future professionals is based on ideas about the importance and role of components of media competence and factors influencing media education in the information society; scientific approaches to the influence of the media on the mass consciousness; basic principles on which the process of forming students' media literacy is based.

It is emphasized that in modern conditions of rapid changes there is a strong development of social and communication technologies as one of the factors of labor market formation and modeling of educational and professional training of future specialists in higher education institutions. The formation of media literacy of students in the modern information and media space is an urgent problem in the context of professional training.

Attention is drawn to the fact that the creation of models of educational processes, including – the development of media literacy of students – is the subject of pedagogical design in accordance with the principle of sequence of transitions from theoretical to normative model, and from the latter – to specific programs. for each design stage.

The main types of educational activities in the process of developing media literacy of students in the context of their professional training are identified: discussion of fragments of TV programs, materials from online publications, websites, print media; comparison of media speeches on the same topic, coverage of the same event in different media; «round tables» on the ability to recognize fakes and resist manipulation; work in small groups to collect a variety of information and prepare a presentation on its results; «brainstorming» in the analysis of the collected material; training «The influence of modern media on the formation of civic consciousness of the future specialist»; student discussion «Factors in the development of media literacy of the individual»; training «The influence of modern media on the formation of civic consciousness of the future specialist»; student discussion «Factors in the development of media literacy of the individual»; construction of texts with the help of various social and communication technologies; modeling professional situations related to aspects of media literacy, etc. construction of texts with the help of various social and communication technologies; modeling professional situations related to aspects of media literacy, etc.

Key words: *higher education, electronic resources, information and media space, future specialists, media literacy, media competence, media education, modeling, professional training.*